

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

V. BIND

HJØRRING AMT · TISTED AMT
AALBORG AMT

KØBENHAVN 1924

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

INDHOLD AF FEMTE BIND

	Pag.
DEN JYSKE HALVØ	1—16
HJØRRING AMT	17—286
LÆSØ	277
Købstæder: Brønderslev p. 77 — Frederikshavn p. 50 — Hjørring p. 27 — Skagen p. 62 — Sæby p. 40.	
Herreder: Børglum p. 198 — Dronninglund p. 156 — Horns p. 85 — Hvetbo p. 237 — Vennebjerg p. 120 — Øster-Han p. 253.	
Sogne (og Landkommuner):	
Aasted (Aasted-Skærum Komm.)	108
Agersborg (egen Komm.)	268
Albæk (egen Komm.)	173
Alstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	241
Asaa-Melholt (Dronninglund og Ulsted Komm.)	188
Asdal (Horne-Asdal Komm.)	142
Astrup (egen Komm.)	132
Bejstrup (Haverslev-Bejstrup Komm.)..	270
Bindslev (egen Komm.)	96
Bjærgby (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	134
Brovst (egen Komm.)	257
Byrum (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)..	282
Børglum (Børglum-Furreby Komm.)...	213
Dronninglund (Del af Dronningl. Komm.)	182
Elling (egen Komm.)	98
Em (Vraa-Em Komm.)	230
Flade (Flade-Gerum Komm.)	112
Furreby (Børglum-Furreby Komm.) ...	218
Gerum (Flade-Gerum Komm.)	115
Gøl (egen Komm.)	250
Hallund (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	194
Hals (Byrum-Hals-Vesterø Komm.) ...	285
Harreslev [Harridslev] (Harreslev-Rakke- by Komm.)	155
Haverslev (Haverslev-Bejstrup Komm.)	266
Hellevad (Hellevad-Ørum Komm.)....	190
Hellum (egen Komm.)	196
Hirsholmene (egen Komm.)	117
Horne (Horne-Asdal Komm.)	139
Hune (Saltum-Hune Komm.)	245
Hæstrup (Vrejlev-Hæstrup Komm.) ...	209
Hørby (egen Komm.)	164
Hørmested (egen Komm.)	103
Ingstrup (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Al- strup Komm.)	237
Jelstrup (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	154
Jerslev (egen Komm.)	232
Jetsmark (egen Komm.)	247
Karup (Understed-Karup Komm.)....	159
Lendum (egen Komm.)	106
Lerup (Lerup-Tranum Komm.)	254
Lyngby (Jelstrup-Lyngby Komm.) ...	220
Maarup (Rubjærg-Maarup Komm.) ...	152
Mosbjerg (egen Komm.)	94
Mygdal (Bjærgby-Mygdal Komm.) ...	135
Raabjærg (egen Komm.)	87
Rakkeby (Harreslev-Rakkeby Komm.) .	210
Rubjærg (Rubjærg-Maarup Komm.)....	151
Saltum (Saltum-Hune Komm.)	242
Sejlstrup (Vejby-Sejlstrup Komm.) ...	212
Serreslev [Serridslev] (egen Komm.)...	231

	Pag.		Pag.
Sindal (egen Komm.)	129	Ugilt (egen Komm.)	125
Skagens Landdistrikt (egen Komm.)	86	Understed (Understed-Karup Komm.)	157
Skallerup (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	147	Vejby (Vejby-Sejlstrup Komm.)	211
Skræm (egen Komm.)	267	Vennebjærg (Skallerup-Vennebjærg Komm.)	149
Skt. Hans (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	121	Vester-Hjermeslev (Ingstrup-Vester-Hjermeslev-Alstrup Komm.)	240
Skt. Olai (Skt. Hans-Skt. Olai Komm.)	123	Vesterø (Byrum-Hals-Vesterø Komm.)	284
Skærum (Aasted-Skærum Komm.)	110	Vidstrup (Tornby-Vidstrup Komm.)	146
Skæve (egen Komm.)	170	Volstrup (egen Komm.)	160
Stenum (Tolstrup-Stenum Komm.)	227	Vore [Voer] (egen Komm.)	176
Taars (egen Komm.)	199	Vraa (Vraa-Em Komm.)	228
Tise (Vrensted-Tise Komm.)	222	Vrejlev (Vrejlev-Hæstrup Komm.)	204
Tolne (egen Komm.)	101	Vrensted (Vrensted-Tise Komm.)	221
Tolstrup (Tolstrup-Stenum Komm.)	224	Øland (egen Komm.)	273
Tornby (Tornby-Vidstrup Komm.)	144	Ørum (Hellevad-Ørum Komm.)	192
Torslev, Dronninglund Hrd. (egen Komm.)	166	Øster-Brønderslev (Øster-Brønderslev-Hallund Komm.)	234
Torslev, Øster-Han Hrd. (egen Komm.)	261	Øster-Svenstrup (egen Komm.)	264
Tranum (Lerup-Tranum Komm.)	256		
Tværsted (Tværsted-Ugerby Komm.)	91		
Ugerby [Uggerby] (Tværsted-Ugerby Komm.)	138		

TISTED AMT ..... 287—482

MORS 436

Købstæder: Nykøbing p. 306 — Tisted p. 293.

Herreder: Hassing p. 386 — Hillerslev p. 342 — Hundborg p. 366 — Morsø Nørre p. 464 — Morsø Sønder p. 438 — Revs p. 407 — Vester-Han p. 320.

Sogne (og Landkommuner):

Ager [Agger] (Vestervig-Ager Komm.)	415	Helligsø (Helligsø-Gettrup Komm.)	427
Alsted (Alsted-Bjærgby Komm.)	475	Heltborg (Visby-Heltborg Komm.)	421
Arup (Østløs-Vestløs-Arup Komm.)	340	Hillerslev (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	356
Bested (Bested-Grurup Komm.)	398	Hjaremaal [Hjardemaal] (egen Komm.)	364
Bjærgby (Alsted-Bjærgby Komm.)	474	Hjortdal [Hjortdals] (egen Komm.)	323
Blistrup [Blidstrup] (Vejerslev-Blistrup Komm.)	455	Hundborg (Hundborg-Janderup Komm.)	379
Bodum (Bodum-Ydby Komm.)	423	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	361
Dragstrup (Dragstrup-Skallerup Komm.)	468	Hurup (egen Komm.)	419
Ejerslev (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481	Hvidbjærg, Morsø-Sønder Hrd. (Karby-Hvidbjærg-Rested Komm.)	449
Elsø (Lødderup-Elsø Komm.)	440	Hvidbjærg, Revs Hrd. (Hvidbjærg-Lyngs Komm.)	429
Erslev (Tødsø-Erslev Komm.)	465	Hvidbjærg vesten Aa (Hvidbjærg vesten Aa-Ørum-Lodbjærg Komm.)	401
Flade (Flade-Sønder-Draaby Komm.)	473	Hørdum (Skyum-Hørdum Komm.)	394
Frøslev (Frøslev-Møllerup Komm.)	440	Hørsted (Sønderhaa-Hørsted Komm.)	390
Galtrup (Galtrup-Øster-Jølby Komm.)	466	Janderup (Hundborg-Janderup Komm.)	383
Gettrup (Helligsø-Gettrup Komm.)	428	Jegindø (egen Komm.)	435
Grurup (Bested-Grurup Komm.)	400	Jørsby [Jordsby] (Sejerslev-Ejerslev-Jørsby Komm.)	481
Gøttrup (Kettrup-Gøttrup Komm.)	327	Kaastrup (Hillerslev-Kaastrup Komm.)	358
Hansted (Ræer-Hansted-Vigsø Komm.)	345	Kallerup (Skjoldborg-Kallerup Komm.)	375
Harring (Harring-Stagstrup Komm.)	390		
Hassing (Hassing-Villerslev Komm.)	395		

Panden; i denne, som var til at hidse op og ned med en Tallie, gik omtr. 6 Skæpper Stenkul paa Gangen^e. Maalene opgives 1695 til: Fyrstubben 6½ Al. høj, Jærngaffelen 1½ Al., Vippens korte Ende med Fyrpanden 9 Al., den lange Ende med Klumpen (Modvægten) og Tallien 11½ Al., Vippen i alt 20½ Al.; Fyrbakken var 13½ Al. høj. Vippefyret stod paa Fyrbakken, men da denne var blevet undergravet af Havet, opførtes 1745 noget nordligere det p. 68 omtalte Taarn, der først kun var 17 m højt og et Pandefyr; senere blev det forvandlet til et Lampefyre (se videre p. 68). Til Redningsvæsenet i sin nuv. Skikkelse, med dets Stationer med synkefri Baade og Raketapparater, er Begyndelsen sket ved 19. Aarh.'s Midte, særlig efter Tilskyndelse af Sandflugtskommissær Claudi, og Redningsvæsenet organiseredes ved Lov af 20/3 1852; der findes nu i alt omtr. 60 Stationer, som er underlagte Bestyreren for det nørrejske Redningsvæsen.

Skagen har haft en Latinskole, der oprettedes ved Midten af 16. Aarh. efter Tilskyndelse af Bisp Oluf Chrysostomus, og som nedlagdes 1740; Rektoren var tillige Sognekapellan (se F. E. Hundrup, Rektorerne ved de nedlagte Latinskoler i ... Skagen, i Aalborg Katedralskoles Progr. 1871). — Skagen havde tidl. en Byklokke i et Klokketaarn i Vesterby; med denne ringedes der ved Solopgang og Solnedgang, og Udgifterne afholdtes oprindl. af Bjærgningspengene, sen. af Kommunekassen og fra 1830 ved frivilligt Sømmeskud.

I Skagen er født Peter Scavenius, Hovmester for Chr. III's Broder Hertug Hans af Holsten, Prof. ved Kbh.'s Universitet Nicolaus Scavenius, † 1590, den teol. Prof. Laurids Mortensen Scavenius (Søn af en Fisker), f. 1589, † 1655, og Jakob Brønnum Scavenius, Søn af Handelsmand Brønnum (se III p. 369), † 1820.

Paa Kronens Gaard *Hofsøgaard* (i Dok. af 1355 nævnes „Hosyo“, og den lille Sø fandtes endnu i 18. Aarh., men da var Gaarden forlængst borte) fik Skagen Ejendomsbrev 1546. *Toldergaarden* nævnes 1544 og var vist oprindl. bygget paa Hofsøgaards Grund, den tilhørte ligeledes Kronen og var Embedsbolig for den kgl. Tolder indtil 1667, da Gaarden solgtes til Borgmester Feder Hansen Høyer, som lagde en Del Smaasteder ind under den, og den kaldtes derfor ogsaa *Hovgaarden*. Den laa lidt V. for Byen og ejedes 1724, da den brændte, af Høyers Svigersøn, Tolder Chr. Ferslev, og sen. af dennes Søn, Byfoged Hans Chr. Ferslev, † 1796.

Litt.: S. Abildgaard, Beskr. over Kjøbst. Sk. (i Danm. og Norges økonom. Magaz. V, 1761). — O. Olavius, Beskr. over Schagens Kjøbsted, Kbh. 1787. — A. P. Gaardboe, Hist.-topogr. Beskr. af Skagens Landsogn, i Saml. til jydsk Hist. V p. 308 flg. (ligesom andre Artikler af s. Forf. samlede i den p. 25 nævnte Bog). — H. C. Andersen, Skagen i Folkekal. Danmark 1860. — D. H. Wulff, Bidr. til Sk. Kirkeh., i Saml. til j. Hist., 2. R. III p. 268 flg. — N. Hancke, En Kriminalhist. fra Sk., i Saml. til j. Hist. I p. 151 flg. — L. Both, Natur og Folkeliv i Jylland. — C. Christensen, Skagen o. 1735, i Vends. Aarb. 1915. — E. Warming, Ekskursionen til Skagen i Juli 1896, i Bot. Tidsskr. 21 B. — L. Holst, Minder fra Sk., i Saml. til j. Hist. 3. R. V p. 229 flg. — Alba Schwartz, Skagen, Den svundne Tid i Sagn og Billeder, Kbh. 1912. — Alba Schwartz, Skagen, Den nye Tid i Oplevelser og Indtryk, Kbh. 1913. — Danske Byer og deres Mænd XIII, Aarhus 1917. — Om Fyret se V. A. Secher, Det danske Fyrvæsens Hist. 1560-1660, i Saml. til j. Hist. 3. R. II Bd., og C. D. Bloch, Fyrvæsen, i Tidsskr. f. Søvæs., Ny R. XXXIII p. 429 flg., jvfr. „Danske Studier“ 1918 p. 182.

Brønderslev.

Købstaden Brønderslev ligger i Børglum Herred under 57° 16' 01" n. Br. og 2° 37' 25" v. L. for Kbh. — 9° 57' 15" ø. L. for Grw. — paa det Sted, hvor Landevejen fra Brønderslev til Saltum — en Sidevej til Nørre-Sundby-Hjørring Landevejen — skærer Jærnbanen fra Nørre-Sundby til Hjørring. Den ligger paa et temmelig jævnt Terræn, der mod S. sænker sig mod Engene langs Rye Aa (højeste Punkt, ved den gl. Kirke, er c. 24 m). Byen ligger c. 20 km S. for Hjørring og c. 25 km N. for Aalborg (ad Jærnbanen resp. 22 km og 26 km). Dens

Udstrækning fra Ø. til V. er c. 1500 m, fra N. til S. godt 1000 m. Den er opvokset efter Jærnbanens Anlæg, og Hovedgaden er den tidl. Landevej Bredgade, der efter at have passeret Jærnbanen fortsætter sig mod V. under Navnet Vester-gade. Fra Jærnbanegade fører mod N. Nørregade og mod Ø. Algade, der fort-sætter sig i Østergade. Mellem Algade og Bredgade og de med disse parallelt løbende Gader Grønnegade og Gravensgade gaar et Net af Tværgader (Nygade,

Efter Generalstabens Revision, 1922.

1 Pavillon	10 D.D. Andelsbank	20 Andelsslakteri
2 Genforeningssten	11 Hotel „Phönix“	21 Komm. Forskole
3 Pedershaab Maskinfabrik	12 Hotel „Brønderslev“ m. Teater	22 Mejeri
4 Gamle Kirke	13 Banegaard	23 „Bethania“
5 Alderdomshjem	14 Posthus og Telegrafst.	24 Elektricitetsværk
6 Præstegaard	15 Sparekasse f.B. og Omegn	25 Nye Kirke
7 Apotek	16 Teknisk Skole	26 Kommune „Mellem- og Realskole
8 Jærnstøberi	17 Brønderslev Bank	27 „Hebron“
9 Raadhus m. Arrester, komm. Kontorer og Bitingsted	18 Klædefabrik	28 „Bethesda“
	19 Gasværk	

Torvegade, Tügelsgade, Skolegade m. fl.), saaledes at Bebyggelsens Tyngdepunkt falder nærmest Ø. for Jærnbanestationen; V. for Banen er der lavere Terræn („Dammen“), men der findes dog ved Vestergade og dens Sideveje mod N. og S. en Del mere spredt Bebyggelse.

Byen har c. 25 Gader og Stræder samt 1 Markedsplads. Købstads-grunden med tilhørende Markjorder udgør 3582 ha, og der var $\frac{1}{2}$ 1921 612 Huse. Af Arealet var i 1919 1446 ha besaaede, 84 Brak, 1671 Grønfoder og Græsning, 65 Haver o. l., 19 Tørvemose, 113 Skov, 120 bebygget Grund, Veje o. l.,

48 Hede og 14 Vandareal. Det saml. Hartk. var 1905 257 Td. Der fandtes 51 Gde med 210 og 454 Huse med 44, forsk. Lodder med 3 Td. Hk., samt 42 jordløse Huse. Paa Markjorderne ligger flg. Saml. af Gde og Huse: *Vrangdrup* (1393 Wrangæthorp), *Agdrup* (1393 Aggathorp), Gde, med Dampvaskeri (indrettet 1922 i det tidl., 1894 opf. Andelsmejeri) og Ml., *Grinsted* (1305 Grængsted) med Skole, *Valby*, *Smalby*, *Kærstederne* og *Kornumgaard* (1606 Øster-, Vester Kuornum), samt Hovedgaard *Nibstrup* (1606 Nibstrup): 10,5 Td. H., Ejds. 102, Jordv. 67; c. 128 ha, deraf Ager 110, Eng 15 (N. Plantage, anlagt 1891, 35 ha). *Kornumgaard*: 13,4 Td. H., Ejds. 156, Jordv. 106; c. 137 ha, deraf Ager 105, Eng 22, Mose 8 (2 Huse). *Enggaarden*: 12,8 Td. H., Ejds. 154, Jordv. 94; c. 169 ha, deraf Ager 94, Eng 71. *Torsmark* (1606 Thuors Marck), Gd., *Faksholm*, Gd., *Bøgen*, *Hedegd.* (1457 Hede-gordt), *Paukergd.* og *Helledegd.*

Bygningernes saml. Brandforsikringssum var 1923 18,350,000 Kr. Ved Vurderingen til Ejendomsskyld 1920 udgjorde den samlede Vurderingssum 13,288,000 Kr., deraf Jordværdien 5,071,000 Kr.

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

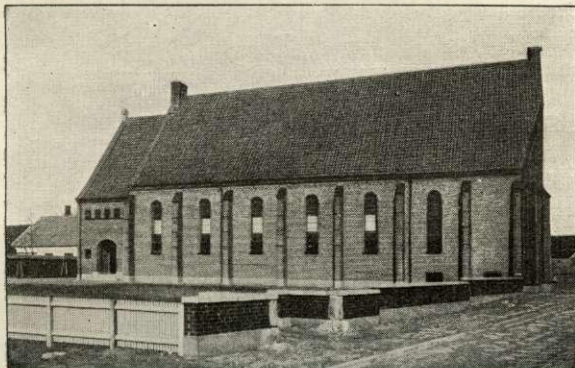
Kirken, paa Hjørnet af Bredgade og Krogsgade, opf. 1920-22 efter Tegn. af Arkt. Valdemar Schmidt, og indviet $26/3$ 1922, bestaar af Skib og Kor (mod Ø.), samlede i eet Rum; Taarnet, til hvilket Fundamentene er lagt, vil komme til at ligge ud mod Bredgade, der paa dette Sted har en Bøjning, og vil baade fra Ø. og V. blive synligt som liggende midt for Gaden. Korets Østgavl er svagt afskrænet efter Krogsgades Retning; Kirkens Ydermure, der er af røde, haandstrøgne Mursten paa hugget Granitsoffel, har baade mod N. og S. kraftige Staebepiller af glasserede Mursten; rødt Tegltag. Kirkens Indre har murede Krydshvælvinger, understøttede af 12 slanke Granit søjler, 5 m høje, og langs Siderne Pulpiturer. Paa Alteret er midlertidig anbragt et forgyldt Kors; ny Kalkstensfont (Daabsfadet ligesom de hellige Kar er fra den gl. Kirke); ny Egetræs-Prædikestol. Kirken, der har 540 Siddepladser, er opf. med Tilskud fra Staten (100,000 Kr.), Kommunen og private.

Ved Kirken, der er selvejende og ikke har nogen Gæld, er ansat en Sognepræst; til Embedet hører Annekset Serreslev.

Kirkegaarden, østligt i Byen ved Jerslevvejen, er udvidet 2 Gange og omfatter c. 2,8 ha. Paa Kirkegaarden ligger foruden et Lighus den gamle Kirke, der siden $1/4$ 1922 benyttes som Ligkapel, og som bestaar af Skib, Kor med Apsis og Vaabenhus mod S. Den ældste Del, Koret og det østlige Parti af Skibet, er fra romansk Tid af Granitkvadre paa en profileret Sokkel. Begge de oprindl. Døre og flere Vinduer er bevarede (til Dels tilmurede), ligesom den halv-runde Korbue. I den senere Middelalder er der tilbygget et Taarn, der 1653 forsynedes med et ottekantet Spir, men som vistnok i 2. Halvdel af 18. Aarh. er nedbrudt til Skibets Højde; det tilbagestaaende Underrum, med fladt Loft, er ad-

skilt fra Skibet ved en Mur, hvori en Spidsbue. Paa Skibets Nordside har der staaet et Kapel (Begravelseskapel til Kornumgd.), hvoraf endnu ses Spor. Apsis, senere adskilt fra Koret ved et Skillerum, har Halvkuppelhvælving, den øvrige Del af Kirken senere indbyggede Hvælvinger. Vaabenhuset er vistnok fra 1623, da det afløste et middelalderligt. Alertavle fra c. 1600 med et samtidigt Maleri (den korsfæstede). En Granitkvader med Relikviagemme fra det gl. Alterbord er nu indmuret i Vestgavlen. Alterstagerne er 1596 skænkede af Jens Kjørulf i Kornum og Hustru Anne Gris. Romansk Granitfont. Udskaaren Prædikestol fra Beg. af 17. Aarh. Ligsten over Peder Sørensen Thorup til Nibstrup, † 1771, og Hustru, over Anders Jensen i Grinsted, † 1671, og Peder Sørensen i Thorsmark, † 1712.

Brønderslev Kirke.

Klokken, i en Stabel ved Vestgavlen, er fra 1418.

Missionshuset „Bethania“, Skolegade, er opf. 1899 og 1916 tilskødet „Kirkel. Foren. f. Indre Mission“.

Missionshuset „Hebron“, Skolegade, tilh. Baptistsamfundet, er opf. 1903 efter Tegn. af Murermester P. N. Egestad. — **Missionshuset „Bethesda“**, Skolegade, tilh. Methodistsamfundet.

Raadhuset, Nygade, er opf. 1920, Arkt. Vejby Christensen. Bygningen, der ejes af Byen med $\frac{18}{10}$ og Amtet med $\frac{6}{10}$, er to Stokv. høj; i Stuen findes Administrationslokaler, Kæmnerkontor, Borgmesterkontor og to offentl. Læsestuer med tilh. Haandbibliotek; paa 1. Sal er der Byraadssal, Udvalgsværelser, Retssal, Dommerkontor samt Lokaler for Forligskommission og Sagførere. I den nordre Ende af Bygn. er Politistation, i Kælderen Detentionslokale, Folkebogsamling, Portnerbl. m. m.

Det kommunale Skolevæsen. Der findes ingen Privatskoler i Byen. Fraset Skolen i Grinsted (1 Lærer, 1 Haandgerningslærerinde og c. 40 Elev.) er alle-Kommunens skolepligtige Børn samlede i Byens offentl. Skole, der har flg. Bygninger: Den store Skolebygn., Skolegade, i 2 Stokv., er opf. 1887 og har 14 Klassevær., Fysiklokale, Lokaler til Bogsamlinger, naturhist. og geol. Samlinger, Lærerværelse og Kontor. Bag denne, ved Legepladsens østl. Side, en mindre Skolebygn., opf. 1908, med 4 Klassevær., Sløjdlokale, Sanglokale, Lægeværelse og 2 Lærerindeboliger. Ved Skolen endvidere Pedelbolig og Gymnastikhus. Den tidligere private Realskole, Algade, 2 Stokværk, købtes af Kommunen 1910 og rummer 6 Klassevær., Lærervær., Pedelbl. og Gymnastikhus. Ved Skolevæsenet er ansat 1 Overlærer, 16 Lærere og 10 Lærerinder. Børneantallet var $\frac{81}{12}$ 1921 977, deraf 137 i Mellemskolen med tilh. Realklasse. — **Teknisk Skole**, Torvegade, er opf. 1907 for 44,000 Kr., Arkt. Arne Petersen, og indeh. 9 Klassevær., Lærervær. og Portnerbl.; ved Skolen, der drives af „Teknisk Selskab“, er der 5 Lærere og 56 Elever. — **Handelsskolen**, opr. 1905 af Handelsforeningen, har Lokale i Teknisk Sk.; der er 4 Lærere og c. 45 Elever fordelt i 3 Klasser.

Folkebogsamlingen, Raadhuset, opr. 1899, med Læsestue, havde 19^{21/22} 1650 Bd., Antal Udlaan 4711, Budget 1838 Kr.

Amtssygehuset, Tolstrupvej, er opf. 1913-14, Arkt. Vejby Christensen, og bestaar af en medicinsk-kir. Afd. med 31 Senge, en Hudafdel. med 7 Senge, et særligt Epidemihus med 12 Senge, samt en Sindssygecelle. Ved Sygehuset er ansat 1 Overlæge og 1 Reserverlæge. (Det tidl. Sygehus, opf. 1894, laa umiddelbart N. for Fabrikken „Pedershaab“).

Det kommunale **Alderdomshjem**, „De gamles Hjem“, en Bygn. i 2 Stokv. ved Jerslevvej, har Pl. til 16 Alumner. Det kommunale **Fattighus**, Jerslevvej, opført 1900, indeh. 3 Lejligheder. Kommunens **Optagelseshjem** for hjemløse Børn har Lokale i Damgade.

Det kommunale **Gasværk**, Gasværksvej, er opf. 1905. Det kommunale **Elektricitetsværk**, Tügelsgade, er opf. 1911, og i 1921 udvidet med Højspændingsanlæg. Aarlig Prod. c. 500,000 KWT. Det kommunale **Vandværk** er anl. 1911, med

Pumpestation, som drives ved elektrisk Kraft; Højdebeholderen ligger 1,3 km N. for Byen. Dagligt Vandforbrug c. 600 m³.

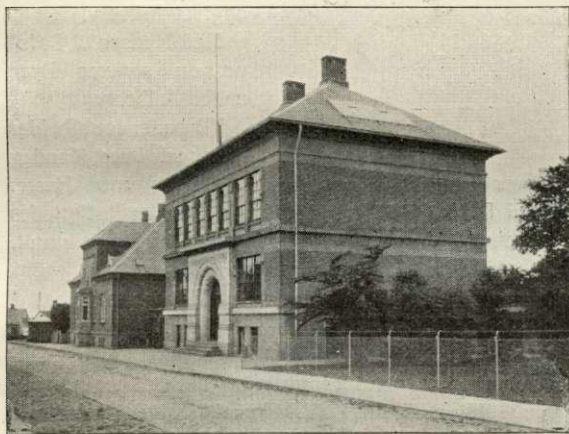
Jærnbanestationen er opf. 1871 og udvidet 1916, Arkt. O. Færch. — **Posthuset** med **Telegrafstation**, ved Jærnbanestationen, er opf. 1889 efter Tegn. af Bygningsinsp., Prof. Walther.

Af andre Bygninger nævnes: *B. Sparekasses Bygn.*, Hj. af Jærnbanegade og Nygade, i 3 Stokv., det nederste

af Granitkvadre, opf. 1906, *B. Banks Bygn.*, Bredgade, opf. 1917-18 for 270,000 Kr., Arkt. Charles Jensen, *Apoteket*, Bredgade, opf. 1898, Arkt. Poulsen, *Hotel Brønderslev*, Jærnbanegade, opf. 1870, senere ombygget, med Teatersal, og *Hotel Phoenix*, opf. 1906.

Raadhuset.

Teknisk Skole.

Lystanlæg. I den nordvestl. Del af Byen findes det c. 6 ha store Anlæg „Hedelund“ med Svanedam, Pavillon og Restauration, oprindl. et Stykke Hede, der 1882 paa Initiativ af Højskoleforst. N. C. Nielsen, Gdr. Joh. Chr. Pedersen og A. P. Mejlsted blev beplantet; det ejes fra 1890 af et Aktieselskab. Ved Indgangen er 1920 rejst en Genforeningssten, taget fra den gamle Kirkegaardsmur. Endvidere nævnes Læge Tuxens Plantage, c. 4 ha, N. for Tolstrupvejen, samt Udsigtspunktet *Torshøj*, hvorfra der er vid Udsigt over Egnen med Store - Vildmose mod Syd.

Brønderslev Bank.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1921 5160 (1801: 666, 1850: 981, 1901: 3176). Efter Erhverv fordelte Folkemængden i Købstaden 1911 (2847) sig i flg. Grupper: 1222 levede af Haandv. og Industri, 612 af Handel o. l., 210 af Transport, 124 af Landbrug, 5 af Mejeridrift, 211 af immateriel Virksomhed, 193 af Tyendegern o. l., 149 af egne Midler, 63 væsentligst af offtl. Understøttelse, 58 var uden angivet Erhverv.

Med Hensyn til Toldvæsen sorterer Byen under Aalborg.

I Brønderslev afholdes Marked hver Mandag

med Kreaturer, 2. Mandag i hver Maaned (i Sept. den 1. Mandag) med Heste. Markederne, der tidl. holdtes ved B. Kro ved Aalborg-Hjørring Landevej, flyttedes 1921 til den af Kommunen indrettede Markeds- og Dyrskueplads i Byens nordl. Del.

Af Fabrikker og industrielle Virksomheder nævnes: Fabr. „Pedershaab“ (opr. 1886, genopf. efter Brand 1899, udv. 1915 med Fabr. „P. Cementindustri“; begge Fabr. er Aktieselskaber, hver med Aktiekap. 400,000 Kr.; fabrikerer Landbrugsmaskiner, Bygningsbeslag, Betonblandemaskiner m. v. og beskæftiger normalt 2-300 Arb.), B. Jærnstøberi (opr. 1913, c. 35 Arb.), A/S Thorshøj Jærnstøberi (opr. 1876, c. 30 Arb.), Plovfabr. (opr. 1882), N. J. Torpegaards Maskinfabr., H. Th. Carstensen's Uldspinderi og Klædefabr. (opr. 1884, c. 25 Arb.), Ankerkædefabr. (A/S, likvideret 1923), Andelsslagteri (grl. 1911), opf. efter Tegn. af Ingeniør Karl Madsen; c. 20 Arb., slagtede 1922 28,739 Svin foruden Lam og Kreaturer, Andelsmejeri (opf. 1903). Desuden findes Lædervarefabr., Ølbryggeri (omdannes 1923 til Eksportslagteri), 2 Teglværker, Cementstøberier, Savskærerier m. m. samt 2 Bogtrykkerier. Et privat Mejeri er grl. 1922.

I Brønderslev udgives „Vendsyssel Folkeblad“, grl. 1901.

Kreaturholdet var $\frac{15}{7}$ 1922: 557 Heste, 2371 Stk. Hornkv. (deraf 1351 Køer), 17 Geder, 469 Faar og 1765 Svin (1914: 2600).

Byens Øvrighed bestaar af Politimesteren, der har Bopæl i Hjørring, men har Kontorafdeling her, og en folkevalgt Borgmester. Byraadet bestaar af 13 Medlemmer, indbefattet Borgmesteren som Formand.

Finansielle Forhold. Indtægter 19^{20/21} (i 1000 Kr.): 486, deraf Ejendoms-skatte 123, personlige Skatte 310, Formue- og Erhvervsindtægter 42; Udgifter: 467, deraf Kommunens Bestyrelse 27, offtl. Understøttelse 149, Skolevæs. 135, Gader, Veje og Kloakker 41, Renter af Gæld 73. Aktiver $\frac{31}{3}$ 1921: 1756, Gæld 1539. Skatteproc. udgjorde 19^{21/22} 8,0, Ligningsproc. 10,0.

Kommunens faste Ejendomme bestaar i: Raadhuset (med $\frac{18}{10}$), Skolebygningerne, Gas-, Vand- og Elektricitetsværk, Fattighus, Alderdomshjem, Sprøjtehus, Pavillonon paa Markedspladsen og 3 Beboelseshuse.

Politiet bestaar af 1 Overbetjent og 2 Ordensbetjente. — Brandkorpset bestaar af 1 Brandinspektør, 1 Vicebrandinspektør, 1 Brandmester og 9 Brandsvende.

Pengeinstitutter: I *Brønderslev Sparekasse* (opr. 1870) var $\frac{31}{3}$ 1921 Indsk. 2,800,533, Reserver 64,977 Kr. I *Brønderslev Bank* (opr. 1896) var $\frac{31}{12}$ 1921 Aktiekap. 500,000, Indsk. 4,271,757, Reserver 310,000 Kr. — Desuden er der Filial af *Andelsbanken*.

I gejstlig Henseende udgør Byen eet Pastorat med Serreslev S. Byen hører under Rets- og Politikr. Hjørring Kbst. m. m. og er Tingsted for en Del af Retskredsen (se p. 24). Den hører under Hjørring Amtstuedistr., Hjørring Lægekr. og har et Apotek (opr. 1898). Den hører til Amtets 4. Folketingskr. (Opstillingskr.), Børglum m. fl. Herreders Skattekr., Børglum Hrd.s søndre Vurderingskr., Amtets 5. Forligskr. og 5. Udskrivningskr.' 519. Lægd, samt er Sessionssted for Lægderne 511-515 og 518-521.

Ved Postvæsenet er ansat 1 Postmester, der tillige er Telegrafbestyrer, og 3 Assistentter.

Jærnbaner. I Driftsaaret 19^{21/22} befordredes med Statsbanerne fra Brønderslev 86,225 Personer. Totalvægten af Gods og Kreaturer ankommet til B. var 22,029 og afgaaet fra B. 8628 Tons.

Historie. Vester-Brønderslev (1426 Vester Brøndersløif) nævnes første Gang 1305, da Cecilia Ingvar Torstensens udstedte et Brev om noget Gods i Sognet, og dernæst 1426, da Fru Inger Hermansdatter, Niels Vognsens Enke, faar overdraget noget Krongods her. Det drejer sig dog kun om almindeligt Bøndergods, og Vester-Brønderslev hæver sig ikke over de almindelige Landsbyer. I 18. Aarhundrede blev der i Byen drevet noget Pottemageri, og man lavede sorte Jydepotter her, noget der ellers ikke kendes fra denne Egn; 1767 tilførtes der saaledes 12 Læs sorte Potter fra V.-Brønderslev til Hundslund Marked. Fra Midten af 19. Aarhundrede blev Byen særlig kendt for sit store Efteraarsmarked, der samlede Folk fra hele Vendsyssel. Det afholdtes ved Aalborg Landevej, hvor den gamle Kro ligger, og ved denne opstod ogsaa enkelte Forretninger, et Rebslageri, et Uldspinderi m. m. Efter Banens Anlæg forlagdes Tyngdepunktet dog snart til Terrænet Ø. for Stationen, hvor en stor By meget hurtig voksede frem. 1921 henlægtes Markederne til den nye Markedsplads i Byens nordl. Del. Paa Markedet fandt $\frac{6}{9}$ 1886 den kendte „Brønderslevaffære“ Sted; det kom til et vildt Slagsmaal mellem Gendarmen og Markedsgæster, og der nedsattes en Kommissionsdomstol til at udrede Sagen. 1868 oprettedes Højskole i Byen (nedl. 1904). Brønderslev blev hurtigt en ret betydelig Industriby; det var særlig Jærnindustrien, der kom til at

præge den; men den har ogsaa paa Grund af sin gode Beliggenhed faaet en betydelig Handel. Den antog hurtig Købstadspræg; 1899 indførtes Byggereglement; den fik fra c. 1900 brolagte Gader, fra 1901 Gadebelysning, fra 1907 ordnet Kloakvæsen, fra 1904 Kødkontrol og s. A. fast Brandkorps, endvidere oprettedes kommunale Gas-, Vand- og Elektricitetsværker, ligesom der i Skolevæsenet fra 1908 indførtes Købstadordning. Da den kommunale Administration derved i Tidens Løb blev ret besværlig, androg Sogneraadet om, at Kommunen fra $\frac{1}{4}$ 1921 maatte blive ophøjet til Købstad, hvilket bevilgedes ved Lov Nr. 71 af $\frac{11}{2}$ 1921.

Nibstrup. 1470 magelagde Hr. Axel Lagesen (Brok) til Klavsholm bl. a. en Gd. i N. til sin Halvbroder Mourids Nielsen (Gyldenstjerne) til Aagaard, og 1494 tog de i For- ening Tingsvidne om, at de i c. 40 Aar havde haft Gods i N. ukæret. 1532 ejedes N. af Mour. Niensens Svigersøn Hr. Predbjørn Podebusk, † 1541, senere af Knud Brocken- huus, † 1599, derefter af Erik Mogensens Kaas og hans Søn Mogens K., som skrev sig til den 1604, men 1624 havde den i Forpagtn. af Fru Magdalene Ahlefeldt, til hvem han formodentlig havde pantsat N., men siden tilbageløst den, thi næste Ejer var hans Datter Johanne Kaas, † 1684 som Enke efter Lage Urne, hvis Søn Johan Urne, † ugift 1699, derefter havde den. Hans Arvinger blev 1701-05 udkøbte af Medarvingen Axel Arenfeldt, der 1706 solgte N. (20 og 114 Td. H.) til sin Svoger Oberstlieutn. Peter Motzfeldt, som atter 1711 solgte den (20 og 206 Td. H.) til Jesper Jespersen til Høg- holt, hvis Kreditorer 1744 solgte den ved Aukt. med Tiender og Gods (20, 34 og 267 Td. H.) for 6110 Rd. til Claus Edv. Ermandinger, som 1751 solgte den (20 og 228 Td. H.) til Laurs Sørensen Møller, fra hvem den 1758 ved Tvangsaukt. blev købt af Anders Skeel til Birkelse for 10,660 Rd. Denne solgte 1770 N. med Gods (20 og 282 Td. H.) for 29,200 Rd. til Peder Sørensen Thorup, † 1771; derefter ejedes den af dennes Enke Ane Jørgensen, † 1776, og Sønnen Søren Pedersen Thorup, † 1791, paa hvis Dødsbos Aukt. den (21 og 219 Td. H.) blev købt for 19,350 Rd. af Ritmester Carsten W. Lassen, † 1822. Hans Enke Ide H. B. Møllerup solgte den 1830 med 207 Td. H. Gods for 24,000 Rbd. Sedler til Distriktskirurg, Kammerrd. B. F. T. Riber, som 1836 skødede den med 111 Td. H. Gods for 18,300 Rbd. Sølv til C. C. v. Stocken, senere Justitsrd., der 1856 solgte den for 110,000 Rd. til Konsul G. Geelmuysen, men atter overtog den i dennes Fallitbo 1863; Støcken solgte den (22 $\frac{1}{2}$ Td. H.) kort før sin Død 1874 for 73,000 Rd. til H. P. Høyer, i hvis Konkursbo den 1892 overtoges for 95,823 Kr. af Etatsrd. J. Ankerstjerne i Randers, der 1907 solgte den for 130,000 Kr. til Forp. paa Vorgaard P. C. Rask, der 1909 afhændede den for 125,000 Kr. til A. og C. Andersen, der udstykkede den. Hovedparcellen solgtes for 110,000 Kr. til M. Mikkelsen, der 1919 solgte den for 387,000 Kr. til Laur. Jensen m. fl. — Hovedbygningen er opf. i 18. Aarh. og bestaar af 3 Fløje af Grundmur i 1 Stokv.

Kornumgaard er en Selvejergd., der ved Midten af 15. Aarh. tilh. Herredsf. Anders Eg ell. Bonde og derefter vistnok hans Søn og Sønnesøn; dernæst kom den til Familien Kjærulf, som den tilhørte i c. 100 Aar, men 1632 købte Peder Thomsen Galskyt († 1678) en Part af den og senere Resten. Den ejedes saa af hans Enke, † 1688, og Søn Helmich G., † 1694. Dennes Enke Kirstine Albrechtsdatter Olsdorf ægtede 1698 Lars Jensen, † 1709, i hvis Tid K. havde 24 Td. H. og med Gods i alt 82 Td. Hans Datter Helmicke Margrete Lassen, der af Holger Skeel til Birkelse 1756 købte Herlig- heden af K. m. m. for 5000 Rd., bragte Gaarden ved Ægtesk. først til Claus Edv. Ermandinger til Vrejlev Kl., † 1755, og dernæst til Oberst Joh. Vilh. v. Hobe, † 1761, og testamenterede lige før sin Død 1765 K. og Gods (118 Td. H.) til sin Datter Sidsel Kirstine Ermandinger og hendes Ægtefælle Jes Poulsen Dytschou, † 1775. Dennes Enke Helene Winde giftede sig 1778 med Søren Thorup til Nibstrup, efter hvis Død K. ved Aukt. blev købt for 14,350 Rd. af Christen Brønnum fra Randrup, som 1803 skødede den til Jens Nielsen Graven, † 1843, som 1822 skødede den m. m. (31 Td. H.) for 5000 Rbd. Sølv til J. M. Møller, † 1864. Den tilhørte derefter hans Søn C. J. Møller, † 1885, hvis Enke An. Margr. Vahl 1903 skødede den til sin Søn Branddirekt. H. V. Møller, som 1909 solgte den for 210,000 Kr. til et Udstykningskonsortium, men tilbage- købte Hovedparcellen for 100,000 Kr. og 1910 solgte den til Dyr læge Th. P. Ther- kilidsen. 1921 overtoges den af Brønderslev Bank, der 1922 solgte den til nuværende Ejer Chr. Jensen. — Bygningerne er fra Slutn. af 18. og 1. Halvdel af 19. Aarh. (Litt.: C. Klitgaard, Af K.'s Hist., i Sml. til jydsk Hist. og Top. 4. R. I; Samme, Kjær- ulfske Studier, Aalborg 1914-18).

Enggaard var en Afbyggergd. fra Kornumgd., som Jens Graven beholdt, da han 1822 solgte denne. E. gik over til Sønnen Kjeld G., † 1854, og derefter til And. Chr. Møller,

† 1857; den tilhørte længe dennes Enke og kom 1895 til Svigersønnen C. A. Schiøtz. 1918 blev den af Lauritzen solgt for 425,000 Kr. til et norsk Konsortium og 1923 af dette for c. 200,000 Kr. til Alf. Rubak.

Grinsted nævnes allerede 1305; 1459 blev den skødet til Hundslund Kl.; senere laa den under Nibstrup som en Fæstegd., men beboedes 1662 ff. af Hans W. Mühlheim, der havde faaet Gaarden til Brug af sin Svigermoder Fru Johanne Kaas paa Nibstrup. Johan Urne skænkede den c. 1699 til Margrete Mühlheim, men faa Aar efter blev den (14 Td. H.) af Axel Arenfeldt købt tilbage til Nibstrup, som den fulgte, indtil den 1829 af Fru Lassen blev solgt til N. F. Munch, som udparcellerede den.

Dronn. Margrethe købte af Henneke og Timme Limbek *Augøtorp* og *Vrangøtorp* (Agdrup og Vrangdrup), som hun 1383 skænkede til Hundslund Kl. — I Sognet nævnes i 17. Aarh. Gaarden *Tinghulen* (d. e. Bøgen, ældre Form Bøgerum).

Et Grandelev fra V.-Brønderslev fra 1682 er trykt i Bjerger og Søegaard, *Dske Vider* og Vedt. II p. 26.

Vester-Brønderslev Sogn var indtil 1859 Anneks til Jerslev; derefter henlagdes det til Serreslev, men blev fra 1887 Hovedsognet.

Oldtidsmindesmærkerne, c. 60 Høje ialt, har næsten udelukkende deres Plads i Sognets nordl. Del, hvor de hovedsagelig gaar i en Stribe hen over de sammenhængende, flade Højdedrag, der strækker sig i NV.-SØ. paa tværs gennem Sognet; de har til Dels Tilslutning til Mindesmærkerne i Nabsognet Ø.-Brønderslev. Et stort Antal af Højene er dog nu sløjet eller forstyrret, og kun 2 af dem er fredl.

Litt.: Viktor Knudsen, B., i *Jydske Byer og deres Mænd VI*, Kbh. 1917. — A. Jakobsen, B. Markeder, i *Vends. Aarb.* 1917. — C. Jungersen, *Vester Brønderslev By* indt. Aar 1920 og V. Br. Sogns Spare- og Laanek. 1870-1. April-1920, Brønderslev 1920.

Horns Herred.

Sognene: Skagens Landdistr., Raabjærg, Tværsted, Mosbjærg, Bindsløv, Elling, Tolne, Hørmested, Lendum, Aasted, Skærum, Flade, Gerum og Hirsholmene.

1610

Horns Herred, den nordl. Spids af Jylland, og det næststørste Herred i Amtet, omgives af Skagerrak og Kattegat og er mod S. og V. begrænset af Dronninglund, Børglum og Vennebjærg Herreder. Til Herredet hører *Hirsholmene* med nogle mindre Holme, *Kølpen* og *Deget*, i Kattegat. Den største Udstrækning fra Skagens Odde til Sydgrænsen er c. 41 km, Bredden fra V. til Ø. veksler mellem 20 og 4 km. Den sydl. Del er opfyldt af Udløberne af Højvendsyssel (se p. 21); de højeste Punkter, Flade Kirkebakke (Kigud), 122 m, og Flade Præstehøj, 107 m, ligger mod SØ.; mod NV. hæver Tolne Bakker sig til 84 m. Den øvrige Del af Herredet er lavtliggende med store Kær og Flyvesandsstrækninger, hvilke sidste dækker den største Del af den Odde, hvori Herredet løber ud mod N., ligesom de følger hele Kysten langs Skagerrak og paa enkelte Steder ogsaa findes ved Kattegat. En Del af Lavningerne mellem Bakkerne og i de flade Egne har sand- og lermuldede Jorder, i øvrigt er Jorderne sandede og ufrugtbare. Af Aaerne mærkes *Ugerby Aa*, der søger mod N. ud til Skagerrak, og *Knasborg Aa* og *Elling Aa*, der løber til Kattegat. Herredet har en Del Skov (4405 ha), mest Nyplantning, det meste heraf er Statsplantager, nemlig Skagen, Bunken, Aal-